

העדר בנגבה

25 ראש, וזאת — בתנאי חיים ו"עשירות" של פלוגת עבודה ליד מושבה, ללא אדמה, ללא מבר-נים וללא ציוד של ממש. רוב רובו של העדר הזה נרכש במשקי עמק יזרעאל. כשעברנו לנגבה הטיל על עצמו נחמיה גם את פיתוח ענף המס-פוא ובאותו זמן גם שקד על הכשרת והדרכת העובדים ברפת, כי העדר המשיך לגדול ולהת-רחב.

עם מותו של נחמיה הוטלה כל האחריות על תלמידיו; רחל, אשר עבדה ברפת משך כל הש-נים, בהפסקות קצרות, ואף שימשה מרכזת הע-נף בשנים 1942-1946, מספרת על קורות הענף עד לאחר מלחמת השחרור:

"רבות היו כפקותי בראשית עבודתי. אני הצעירה בענף זה, האוכל לכל הבעיות, בהן התלבטו אז רוב הבוקרים בארץ. העסיקו אותנו שאלות טיפות, הכלאות, בחירת פרים (טהורי-גזע או "מעורבים") וכדומה. למדתי מנסיונם של אחרים, ובבואי לסכם תקופה (לקראת יום ה'1000 ליטרים), בה שימשתי מרכזת הענף, הריני יכולה לציין שהצלחנו בדרכנו, אם כי העדר גדל באותן השנים בקצב די מהיר. הפר "מלקולם" (הולנדי טהור, שנחמיה עוד הספיק לרכשו) הוליד בנות טובות, שעלו בכורש ההנ-בה שלהן, בכמות החלב ובאחוז השומן, על אמור תיהן. לסוף 1946 מנה העדר 37 פרות, 42 עג-לות ופר אחד. התנובה הממוצעת הגיעה ל-4836 ליטר ויכולנו כבר להתגאות אז גם ב-12 פרות שהניבו תנובות שלמעלה מ-5000 ליטר ובשתי אלופות שעברו גם את ה-6000 ליטר. היינו מקב-לים אז תוספת תשלום עבור עודפי שומן (הל-וואי והיינו זוכים בזה גם היום!). העדר היה בריא ומבורר, התעברותו תקינה, ונשקפו סיכוי-יים טובים להתרחבותו והתקדמותו; והנה באה המלחמה ומעדרנו זה נותרו אך שרידים".

על העדר בסער המלחמה מספר משה קאופ-מן:

"עם פרוץ מלחמת השחרור מנה עדרנו 119 ראש, בכלל זה 60 פרה. כבר בסתיו 1947, עם פרוץ ה"מאורעות" לאחר ההחלטה באו"ם, הש-

החקלאות שלנו לכל ענפיה, לא חסרה היתה התלבטויות ויסורים; ואין פלא בדבר, חלוציה-נושאיה לא נולדו חקלאים, ועצם תנאי החיים והייצור בארץ היו די מסובכים לגבי חקלאים הזקוקים לרמת חיים שונה בהחלט מזו של הפלח המקומי. אולם לבטים מיוחדים ליוו, ומלווים עד היום, את פיתוח ענפי בעלי-חיים וקיומם. שינויות היו בעיות היסוד של ענף הבקר במרוצת אותן 45 השנים שעוסקים בו. ידועות ההתיג-עויות בבעיות בעלות אופי ארצי כללי, כגון — שאלת הגזע, ההגנה בפני קדחת הקרצית, ייצור האספקה וכדומה; אולם יחד עם זה, כמעט כל משק ומשק, בבואו לפתח את הענף הזה במחיר צתו הוא, התפתל בבעיות פרטיות משלו, ובבור-אנו לסקור את המצב הקיים בעדר נגבה, מן הראוי שנקדיש שורות מספר גם לדברי ימיו הראשונים של הענף במשק זה.

המתחילים בענף היו נחמיה פרידמן ז"ל, שנספה באסון הטביעה של רפתנים בים כנרת בנובמבר 1943, והממשיכים, תלמידיו וחניכיו של נחמיה — רחל, משה קאופמן ויוסף, המת-מידים והנאמנים, שוודאי לא פעם, בשעת צרה, טענו: "ואף-על-פי-כן, ולמרות הכל — קיים נקיים את ענף הבקר במשקנו" — יספרו נא הם משהו על העבר.

"תחילתה של הרפת שלנו — בשנת 1936, כשהתקיימנו כקיבוץ על גבעת חול ("גבעת גנים" קראנו לה) שבקירבת נחלת יהודה (ראשון לציון). התפרנסנו מעבודה בפרדסים או מעבודה בבנין. משק החי שלנו אז — שני זוגות בהמות עבדה ופרה אחת ויחידה! חברנו נחמיה (חמה) ז"ל, ראוי לתואר של מייסד הרפת. הוא היה ההקלאי שבקיבוצנו והטיל על עצמו לרכו ולפ-תח גרעין של עדר בטרם עלותנו להתיישבות בנגבה. נחמיה היה גם המורה והמדריך שלנו בעבודה והנחיל לנו לא רק ידיעות טכניות ברפתנות אלא גם השתדל להקנות לנו "יחס" לפרה, משום שגם לה "נשמה באפה". עד לעליה על הקרקע, ב-12 ביולי 1939, שכיום הננו חוגגים את יובל ה-25 לה, הספיק נחמיה לכונן עדר בו

כירות בשם „פנינה“, והיא זכתה בימי חייה הארוכים להגיע לתואר אלופת העדר, ורק לפני שנה יצאה את העדר מחמת זיקנה. בהרצליה לא מצאנו רפת פנויה, והיה הכרח להעביר את עדרנו לשפיים, שם הוא נהנה מהכנסת אורחים אדיבה הודות ליחסו הער והחם של הלל, הרפתן דאז בשפיים. לי היתה אז תינוקת בת חודשיים ולא יכולתי להישאר ליד העדר בשפיים. הטיפול הוטל על חברה רווקה, ואני הייתי נוסעת לשם מדי יום, לכמה שעות. מובן שהעבודה ברפת בצורה כזו היתה קשה מאוד; לבסוף מצאנו רפת פנויה בהרצליה והחזרנו את העדר שמה. כעבור זמן מה נאלצנו לפנות את בית-הספר ונדרנו, הנשים, הילדים, הטף והעדר, לנס ציונה. לאחר זמן של הבק, כאן התחלנו מיד בשיקום העדר, לקראת שובנו הביתה, לנגבה. ד"ר קרומהולץ הגיש לנו עזרה רבה והתחלנו לקנות עגלות בסביבה הקרובה. כשחזרנו סוף סוף הביתה קיבלנו 5 פרות טובות ממשקי הקיבוץ הארצי, ועלי לציין, שהיתה זו הגשת עזרה בלב טוב, תוך רגש השתתפות באסוננו; והפרות האלה לא הכויבו; באופן מיוחד עלי להזכיר את הצלחתנו בפרה שקיבלנו מרפתני מרחביה; היתה זו פרה הולנדית-סורית מדור שלישי שזיכתה אותנו ב־20 צאצאים שקיימים כיום בעדרנו, וכולם מוצלחים. יתכן שפרה זו, ששמה היתה „עדה“, היא מצאצאי „עדה“ המפורסמת, שתמונתה נתפרסמה בחוברת 61 של „משק הבקר והחלב“, כי יש דמיון רב בין צאצאי „עדה“ שלנו לבין „עדה“ המרחבייתית. וכך התחלנו או מחדש בכינון וטיפול עדר הבקר במשקנו...“.

כפי משה קאופמן נודע לי הפרטים הבאים על שיקום ופיתוח העדר. בפברואר 1950 קיבל המשק 31 פרות אמריקאיות. היה אז חורף קר וגשום וקליטתן של פרות אלו היתה קשה מאוד. לא היה קש לריפוד; הבוץ ברפת האינולאציה היה עד למעלה מהברכיים ותנאים כאלה גרמו ליציאה רבה של פרות. אחר כך נתקבל גם משלוח של פרות מהולנד; במרוצת השנים נתי גלו צאצאי משלוח זה, תוך רבייה בפרים אמריקאיים, כמוצלחים ביותר בעדרנו.

בחודש מאי 1953 פורסמה חוברת מיוחדת

תבשו הדרכים ורק בקושי אפשר היה להמשיך במשלוח החלב ל„תנובה“; המשלוח האחרון יצא בינואר 1948. מיד עם התחלת פעולות המלחמה נפגעו הבניינים ועשרות פרות ועגלות נהרגו. גם הפר נפל שדוד מהפצצת אויר. לאחר ההפצצה הראשונה פוזרנו את שארית העדר בקבור צות קטנות בוואדיות, כדי להסתירו מעיני האויב שהיה צופה בנו ממשטרת עיראק-סודן. מובן מאליו שבתנאים אלה הטיפול בעדר היה קשה ממש, כשביליות היינו מצווים על האפלה מלאה ובשעות היום היינו גלויים לעיני האויב בכל פינות המשק. המספוא היחיד שיכולנו להיגיש לבהמות היתה השחת שעוד נותרה בנס מהמתבן שעלה באש. מי שתייה היינו מגישים לכל פרה בדליים. לחלוב אפשר היה רק פעם ביממה, בלילות. אין לתאר את סבלם של העובדי דים בהגשת הטיפול המינימאלי וההכרחי בירתר, אולם פי כמה היה קשה לראות בצערן של הבהמות, כשחלק מהן פצועות קשה, כשהן מתרוצצות וגועות כל הזמן ואין מי שיושיע להן כי הרי גם הרפתנים היו מגויסים בעמדות ההגנה (הערת הכותב: קאופמן מילא תפקיד של סגן המפקד ויוסף שימש חובש). ההפצצות נמשכו עד להפוגה הראשונה. בשתי הפצצות מהאוויר נהרגו 40 ראש ועוד 60 מתו מפצעים. בהפוגה הוצאנו 15 ראש להרצליה ושתי פרות נאלצנו לשחוט בדרך, בגלל היותן פצועות קשה.

כך נחרב עמל שנים ומהעדר בן 119 הראשים נותרו בס"ה 6 פרות, 4 מבכירות ועגלות אחדות.

על הטיפול בשרידי העדר ב„גולה“ מספרת רחל:

„את נגבה עזבו הנשים והילדים בלילה האחרון שלפני ההפצצה הראשונה. גרנו בהרצליה בבנין בית-הספר; בהפוגה הראשונה הבינו או לשם את שרידי העדר, כשפרות אחדות היו פצועות. את אלו שלא הצלחנו לרפא היה הכרח להוציא לשחיטה, אולם עשינו הכל כדי להציל מה שניתן להציל כדי לשמור, ולוא לפחות מעט מזער, מהגרעין הטוב של עדרנו השדוד, ואמר גם הצלחנו במקצת: נותרה בחיים אחת המב-

של "קול נגבה" לכבוד חג ה-1000 ליטרים, כשלמעשה ביום החג הגיעה כבר התנובה היוי מית ל-1250 ליטר. באותה שנה מנה כבר העדר 73 פרה, 52 עגלות מכל הגילים ופר אחד, בס"ה 126 ראש. התנובה הממוצעת עמדה אז על 4368 ליטר. היו כבר בעדר 14 פרות שתנובות השיא היומיות שלהן התנוודו בין 25 ו-36 ליטר וביום הביקורת של חודש אפריל (1953) נחלבו

64 פרות כשהתנובה לפרה חולבת עמדה על 19.3 ק"ג.

מטבלה המובאת להלן אפשר לעמוד על תהליכי התפתחות עדר הפרות, החל משנת 1947 ועד סוף 1963. הנתונים עד 1947 אי-אפשר להי ביא, כי ספרי הרפת ושאר הרשימות על העדר נפלו קרבן במלחמת השחרור ונשרפו יחד עם הרפת. בה הם היו שמורים.

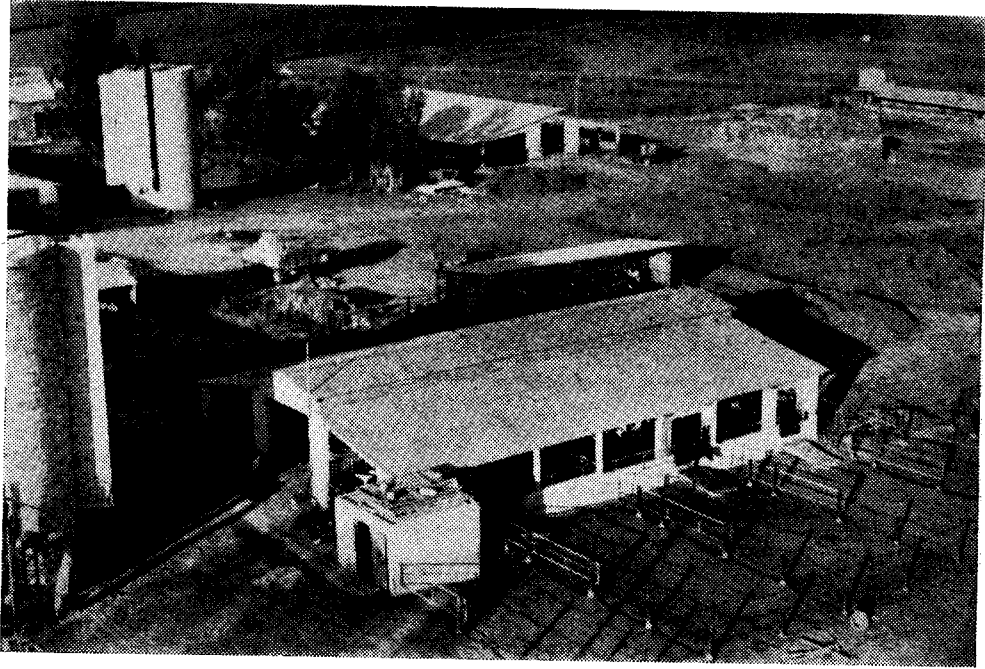
טבלה 1. התפתחות העדר כנגבה

השנה	העדר ליום 1.10 בכל שנה				פרות בתנובה הממוצעת לפי הבקורת	פרות בממוצע שנתי	השומן %
	פרות	עגלות	עגלים	פרים			
¹ 1947	—	—	—	—	53.5	4877	—
² 1948	60	49	—	1	—	—	—
³ 1948	8	8	—	—	—	—	—
1950	55	65	—	1	42	4768	—
1951	73	53	—	1	63	3747	—
1952	70	55	—	1	70	3866	—
1953	73	52	—	1	72	4368	—
1954	74	66	—	1	76	4139	—
1955	69	65	—	1	73	4649	—
1956	70	75	—	1	69	4789	3.63
1957	71	78	—	1	65	4278	3.56
1953	69	80	—	1	70	4829	3.42
1959	87	86	25	1	82	5875	3.33
1960	87	97	30	1	91	6388	3.33
1961	105	94	54	—	92	5950	3.37
1962	105	109	57	1	107	5968	3.34
1963	119	116	59	1	110	6136	3.11

¹ נתונים אלה שאובים מפנקסי ההתאחדות. ² מפקד העדר ליום 1 באפריל 1948. ³ מפקד ליים 1 באוקטובר 1948.

כשמעיינים בטבלה 1, תמהים על גידולו האי-טי של העדר לאחר מלחמת השחרור. אמנם ב-1950 כבר נמצאו במשק 55 פרות ו-65 עגלות, אבל בממוצע שנתי עמדו רק 42 פרות. עובדה זו מרמזת על חבלי הלידה הקשים של העדר המשוקם. רכישה המונית של פרות ובקצב כה מהיר, מן ההכרח שגררה אחריה גם סלקציה

חריפה. גם מחלות שונות, קשיים בהתעברות, ו"משברים" בצוות העובדים, אף הם עיכבו את הוהבת הענף. עצם ההתרכזות בעבודת השיקום של המשק בכללותו, לא איפשרה הקדשת תשומת לב מיוחדת לקידום ענף הבקר, כפי שהיו מעוניינים בכך מטפחיו הוותיקים. ולמרות זאת הור שגה לאט לאט התקדמות לא מעטה. עד שנת

המבנים החדשים לעדר. הבנין הראשון — סככה לעגלות

העדר בתשכ"ג

נעיון, קודם כל, בהיקף העדר בתחילת שנת תשכ"ג ונתעכב קימעא על אופייה של התנועה בו. בתחילת השנה היו בעדר:

105 פרות, 109 עגלות, 57 עגלים ופר אחד;

בסוף השנה היו בעדר:

119 פרות, 116 עגלות, 59 עגלים ופר אחד.

ההפרש:

14 + פרות, 7 + עגלות, 2 + עגלים.

מה היתה התנועה בעדר באותה שנה? המ" ליטו 53 מבכירות, ולהלכה צריך היה עדר הפרות לגדול בשיעורים ניכרים, אולם באותה שנה יצאו את העדר 39 פרות, בכלל זה 8 מבכירות שהמליטו במרוצת אותה שנה; וזוהי הסיבה לגידול עדר הפרות ב־14 ראש בלבד. סיבות היציאה של הפרות והמבכירות מובאות בטב" לה 2 (במקרה זה הכינוי "מבכירות" מוסב לפרות שהמליטו בפעם הראשונה בתשכ"ג).

1958 כמעט שלא גדל כלל עדר הפרות, וגם בתנובה הממוצעת לפרה בשנה בלטו עדיין אי יציבות ותנודות (ראה הטבלה). אולם מ־1959 ועד 1963 נמנה כבר עדר נגבה עם אלה שחולבים תנובות של 6000 ק"ג בממוצע לכל פרה בעדר, אם כי בשנה שלפני כן עמדה התנובה על 4800 ק"ג. רמה אשר אליה הגיעו כבר לפני חורבנו של העדר. יש איפוא לראות את השנים 1950-1958 כתקופה של יסורים שלאחר הלידה מחדש (גם משברים בצוות העובדים לא חסרו). ויש לקוות שעם התגברות על התקפת מחלת ה"קור" לי" שהפילה בתשכ"ב 21 ראש, עלה העדר כבר על המסלול של קיום והתפתחות נורמאליים. בהתאם לתנאים השוררים כיום בענף זה באר"צנו. יש רק להצטער על כך שלהישג בתנובה מבחינת הכמות נתלווה הדירדור במתכונת השיר מן הממוצעת, מ־3.63% בשנת 1956 ל־3.11% בתשכ"ג; אך, כידוע, זוהי תופעה "נורמאלית" כביכול בימינו.

טבלה 2. סיבות היציאה של פרות ומבכירות בתשכ"ג.

הסיבה ליציאה	פרות	מבכירות
זיקנה	2	—
"קולי"	7	4
הפלה	3	—
אי־התעברות	7	2
דלקת עטין	3	—
בירור	6	2
שונות	3	—
ס"ה	31	8

מטבלה זו אנו למדים שהסיבות העיקריות ליציאה הן — חולי ה"קולי", אי־התעברות וכי"ר. כבירוב העדרים, כן גם בנגבה היתה שנת תשכ"ג שנת בירור וסילוק פרות אינטנסיבית ביותר. אין טעם איפוא להתעכב באופן מיוחד על עובדה זו בנגבה כי היתה זו תופעה כלל־ארצית. יש מקום לסברה, המתקבלת מאוד על הדעת, שהסיבות העיקריות לתנועה הערה של הפרות בכיוון עזיבת העדר הן: (1) המחיר הנוח לפי רות, הנפסלות לרבייה ולחליבה, בשוק הבשר, ו־(2) חוסר עובדים מאומנים ומתמידים שיהיו שקודים כדבעי על האחזקה, ההזנה והטיפול של הפרות כמגיע להן, ובמיוחד לגבי אלו בעלות השיאים שכה נתרבו (וכן ירבו!) בעדרינו. אין כותב הטורים האלה מאמין שאפשר יהיה לדלות מפרותינו את כל מה שהן מסוגלות להעניק, והעיקר — להאריך את ימיהן של הטובות שבייניהן, אשר ערכן כה רב מכל הבחינות, אם לא נוכל לזכות אותן בטיפול משופר, אינדיבידואלי, ובמקום זה נכריחן או "נטפח" אותן להסתגל לתנאי קיום המוניים כלל־עדריים. יתכן גם שמינסות היציאה מחמת חליים מסויימים, הנזכרים בטבלה, היו מצטמצמות בשיעורים ניכרים אילו היו משתנים ומשתפרים תנאי מימשק וטי"פול והבהמות היו נתונות לדאגתם ולחרדתם של עובדים קבועים ומנוסים. אין צורך לפרט בשאלה זו, הדברים ידועים למדי.

בתשכ"ג נולדו בעדר 68 עגלות ו־65 עגלים. בנגבה אין רפת המלטה מיוחדת, וחבל! הפרות ממליטות בסככה, בה מרוכזות היבשות. משגר

תשכ"ג נפסדו 9 עגלות ו־12 עגלים בעודם בגיל רך; אחדים מאלה נולדו מתיים, או שנחנקו ונרמסו מיד אחר הלידה, באין נוכחות קבוצה של מיילדת ליד כל יולדת, והשאר, או שמתו ממחלות ינקות, או שהיה הכרח לשחוט אותם בגלל חולשה ופיגור. אין הפחת בבני־בקר בנגב בה כה גדול כבמשקים אחרים, בזמן האחרון בעיקר (מתהלכות שמועות על אבדן 40%-50 מהשגר בעדרים מסויימים), אולם גם שיעורים אלה של פחת אפשר היה לצמצם אילו סודר מקום המלטה מיוחד, בו היו מפקחים בהתמדה על האם והרך הנולד גם יחד בתהליך הלידה ובימים הראשונים שלאחריה.

הזנת הפרות

עדר הפרות מוחזק בנגבה ב־4 קבוצות, המדמויינות לפי רמות התנובה היומיות ולפי המצב בים השונים, בהם שריות הבהמות. בשעת בירור באפריל ש. ז. מצאתי את הסדר דלהלן בחלוקה לקבוצות ובהזנה: בקבוצה א' כונסו כל הפרות שהניכו מעל ל־30 ק"ג ביום ואליהן צורפו גם מבכירות שתנובותיהן היומיות התנוודו בין 25 ו־30 ק"ג. מנת המזון היומית לראש בקבוצה זו היתה (בזמן ביקורי) — 30 ק"ג תלתן, 15 ק"ג סלק, 3 ק"ג שחת ו־16-18 ק"ג מזון מרוכז. גם המזון המרוכז מוגש כולו בסככה. בקבוצה ב' עמדו פרות שתנובותיהן היומיות התנוודו בין 20 ו־30 ק"ג ומבכירות עם תנובות של 18-25 ק"ג. מנת המספוא הגס כבקבוצה א'; מנת המ"מ מוקטנת בקבוצה זו עד 11-12 ק"ג. בקבוצה ג' מרוכזות כל הפרות שתנובותיהן הן פחות מ־20 ק"ג, ובה הן מוחזקות עד סמוך לייבוש. מנת המספוא — כנ"ל; מנת המזון המרוכז — 6-9 ק"ג.

בקבוצה ד' — פרות מתייבשות, יבשות, ומבכירות בהריון גבוה. בקבוצה זו ההזנה היא בהתאם לסכימה של ה"הכנה", כלומר — 3 ק"ג מ"מ במשך 5 השבועות הראשונים שלאחר הייבוש ו־8-10 ק"ג מ"מ בשבועות הבאים, עד להמלטה.

על שאלתי כיצד מתבצעת חלוקת המזון המרוכז בסככה בהתאם לתיכנון הנ"ל, נאמר לי

הראשונים לחיי העגלה ואחרי כן עברו לחלב רזה, שהוכן מאבקה לפי המתכון של 150 גרם לכל ליטר מים, כלומר — חלב רזה עשיר חומר יבש. למשקה הזה מוסיפים ברגיל ויטאמיני א' וד', כמות החלב הרזה ליום — 4 ליטר, והגמילה היתה בגיל $5\frac{1}{2}$ חודשים. בס"ה צרכה כל עגלה (או עגל) כ־45-50 ק"ג אבקה חלב. מלפני כמה שבועות, עם הופעת תערובת ה"סטארטינה" בשוק, נתקצרה תקופת ההגמעה ל־3 חודשים ומסתפקים ב־30 ק"ג אבקה חלב לכל וולד עד לגמילה.

לאחר הגמילה מוזנים את העגלות והעגלים לפי המקובל בשאר העדרים בארץ, אם כי במנות מזון מרוכז מצומצמות יותר. כשהתבוננתי בשעת ביקורי בעגלות הקטנות נתרשמתי ממראן המי דולדל והוסבר לי שהסיבה לכך — תנאי השיכון הקשים ששררו באופן מיוחד בשנה זו — החורף הגשום, חוסר חמרי ריפוד, והעיקר — שיכון בלתי מספיק, והיה הכרח להחזיק את הוולדות שבתקופת הינקות במקומות "פרוביוריים", שלע"תים היו מוצפים מים. יש סיכוי סביר שלקראת השנה הקרובה תיפתר שאלת השיכון לשביעת רצונם של העובדים, החותרים להרחבת העדר, ואינם מוכנים לוותר על השגה, או להיפטר ממנו על ידי הוצאתו לשוק בגיל רך.

נמסר לי שבהגמעת הוולדות מנצלים גם את החלב האנטיביוטי, שאסור לשווק. מהלים אותו בחלב הרגיל, ועד עתה לא הופיעו הפרעות כל שהן בעקב השימוש בחלב הזה.

את העגלות מזריעים בגיל 14-15 חודש ואת הכנתן לקראת ההמלטה הן מקבלות בסככות, בצוותא עם הפרות היבשות.

סיכומי ההזנה בתשכ"ג

התצרוכת התיאורטית לעדר כולו ולייצור 651 אלף ליטר חלב הסתכמה ב־806 אלף יחידות מזון. המזון המרוכז סיפק 511 אלף יחידות מזון והשאר — המספוא הגס. לפי זה יוצא שחלקו של המזון המרוכז בתפריט הכללי עמד על 63% והמספוא הגס, כולו מהמשק, סיפק 37%. המספוא הגס הירוק והעסיסי לסוגיו השונים סיפק למעלה מ־172 אלף יח"מ; החלק המכריע באס-

שקודם כל מחלקים לאורך האיבוס את שלושת הקילוגרמים הראשונים, אשר להם זכאיות כל הבהמות; כולאים אותן בשעת אכילת "מנה ראשונה" זו, ואחר כך מוסיפים לכל אחת כפי המגיע לה, במידה שידוע למחלק מהי בעצם המנה המגיעה לכל פרה שבאותה קבוצה. למעשה מוגשת בוודאי לכל פרה המנה הסטנדרטית הממוצעת שהוקצבה לאותה קבוצה, אליה משתייכת הפרה. בטיפול המקובל בעדרינו, ותוך מגמה להקל על העבודה ולחסוך בה, וודאי שאין אפשרות לנהוג אחרת, אולם נתעוררו אצלי ספקות אם הנהוג במבכירות הוא רצוי ותכליתי. צירופן של אלו לקבוצה של פרות, העולות עליהן בתנובות (ב־5-7 ק"ג ליום), תוך כוונה שמבכירות אלה ייהנו מתוספת מזון לצרכי גדי לה התפתחות, ספק אם היא מתגשמת בכיוון הרצוי. הרי יש כאן מקום להרהורים כגון אלה: יתכן שבין המבכירות ימצאו כאלו שנענות דווקא בהגברת ההנבה בעקב המנה הגדושה של מזון מרוכז אולם גופן וכוחותיהן מנוצלים יתר על המידה וגדילתן והתפתחותן מתקפחות; ולעומתן — ישנן כאלו שמוכנות ומזומנות לכלות במנות כאלה ומתפטמות. יש מקום לחששות של הפרעות בהתעברות ולחולי עטינים מחמת הזנה כה אינטנסיבית במ"מ בתקופת החליבה הראשונה. ושלא זוהי גם אחת הסיבות לפחת הגדול במבכירות, שהננו עדים לו בשנים האחרונות ברבים מן העדרים?

אמנם סידור כנ"ל של המבכירות הוא פתרון נוח מבחינת חיסכון בעבודה ואירגונה, אולם יש יסוד רב לספק אם הוא גם הולם עדרי רבי ייה; וכדאי היה לדון בבעייה זו בצורה יסודית ומקיפה יותר.

הזנת בני-הבקר

הח' יוסף הוא הממונה על בני-הבקר, והוא מסר לי את הפרטים דלהלן על ההזנה והטיפול בהם: לתקופת הקולוסטרום משוכנים הוולדות הרכים בכלובים ליד מכון החליבה; אח"כ — בכלובים אינדיבידואליים למשך 5-4 שבועות, במקום אחר, ומכאן לסככה, לתאים משותפים. עד לפני זמן קצר הוגמעה חלב מלא ב־10 הימים

יותר. את החולות בעטינים מייבשים בסוף תקר פת החליבה בחליבות ידיים תכופות.

בעיית העובדים

הזכר כבר לעיל שקומץ הנאמנים לענף לא שבע נחת גם כאן. עד לפני שנה היו שלושה וותיקים שנשארו בעול הענף, וכיום נשארו רק שניים. דרוש כבר צוות קבוע של 8 עובדים! נעזרים לעת עתה בעובד שכיר בעל נסיון, והשאר — „תלמידים” שלא גילו עד עתה נטייה רבה להתפרנס מן הבוקרות. בזמן האחרון חלה תזונה, ויש סיכויים להתגבשות צוות צעיר של עובדים, שיראה כעין אתגר מעניין בענף זה. נאחל לוותיקים שאמנם תתגשם התעוררות זו והיתה לעובדה.

הטיפול בזבל

להפתעה נעימה זכיתי בהסתכלי בערימות הזבל המטופלות יפה. נמצא גם למשק נגבה „זבלן” מסור, ועל אף הבצורת הממושכת בשנים האחרונות בחומרי ריפוד, הצליח לצבור ולערום ערימות נכבדות למדי של זבל אורגאני, הנתון גם לטיפול מקצועי וסדיר. הצרכנים העיקריים של הזבל הם אנשי המטעים, ואין להניח שהם יוותרו עליו. השנה נתברכו בנגבה ביבולי קש שיספיקו לייצור זבל משובח בשפע ולהביא טחת מרבץ יבש ונקי לעדר, לא לשנה אחת בלבד, אם כמובן לא יוזנח איסופו של הקש ואחסנתו תבוצע כראוי. את הזבל מן הסככות מוציאים אחת לחודשיים.

סיכום

שטח האדמה העומד לרשות נגבה הוא כ־10 אלפים דונם. מקיימים כאן פלחה בממדים ניכרים למדי. מי השקייה ישנם, ובמחיר לא גבוה, רוב גידולי המספוא, הערבים לחיד הבהמות, גדלים בהצלחה ומניבים יבולים יפים. אקלימה של נגבה נוח למדי לפרה, אף למעודנת ביותר. את קדחת הקרצית לא ידעו שם, ויש סיכוי שהיא לא תפגע בעדר גם לעתיד לבוא. למה, איפוא, לא יוכפל העדר של נגבה לטובת המשק עצמו ולטובת הרחבת ייצור מיצרכים שעדיין חסרה

פקה זו בא מהתלתן, הפנסילאריה (529 טונות!) והסלק. התחמיצים מדגן, תירס עם פנסילאריה, וקודקודי סלק סוכר תרמו 44 אלף יח"מ, ושאר המספוא הגס בא מהשחת, רובה שחת בקיה"דגן. אפשרויות ההחמצה בנגבה גדולות הן, כי בנוסף למגדל ישנם גם מיכלים אופקיים (בונקרים), בעלי כושר קיבול של 800 טונות.

בבחני את פירוט המזון המרוכז מצאתי שהתערובת רובה כבר באה מ„אמבר”. תמהתי על הכמות הגדולה של זרעי כותנה (65 טונות) שהואבסה לפרות; יש להניח שגם בנגבה ביקר שו בזרעים אלה הגנה בפני פחיתת השומן, אולם משה קאופמן הביע לפני את אכזבתו מאמצעי מגן זה, ואמנם תוצאות הביקורת מר כיחות זאת בעליל, ובצורה די משכנעת (ראה טבלה מס. 1).

ההתעברות ובריאות העדר

יש טוענים בימינו שמיכסה בת 10% בפסילת פרות מחמת אי־התעברות היא נורמאלית בהחלט. לכותב הטורים האלה קשה להסתגל למיכסה „נורמאלית” כזו, שמתמלאה בהרבה מקרים מפירות צעירות מאוד. מן הראוי שחוקרי המכון הווטרנארי, שעוסקים בבעיה זו זה כמה שנים, יאירו את עיני הבוקרים ויבהירו, כל כמה שאפשר, אם אמנם המצב הוא נורמאלי, ואולי אפשר להנמיך את הנורמה הזו באמצעים ודרכים כל שהם.

עדר נגבה נפגע קשות במחלת ה„קולי”. בהמה שהיתה נפגעת במחלה זו היתה מצטמקת תוך 24 שעות בצורה מבהילה והופכת שלד עצר מות. ההפסד במשקל הגוף של פרות כאלו היה מגיע ל־100-150 ק"ג. מסתרי המחלה הזו לא נתגלו ובהמות רבות נפסדו בשל כך. בשנה זו (תשכ"ד) כמעט שפסקו אירועי הקולי ויש תקווה שחלפה הסכנה. בעדר העגלות נלחמו במקרי קולי בעזרת זריקות סטראפטומיצין ונוכחו ביערי לותן.

מחלות עטין, שהפכו לפגע נפוץ מאוד ברוב העדרים, לא היו כה חמורות בעדר נגבה; יש לשער שביצוע החליבה כאן במכונה הוא תקין

נדבים לא לשעה לענף נכבד זה, ובטרם יחלפו חמש שנים מחג יובלכם זה, יפרוץ עדרכם וירבה כהנה וכהנה. שדותיכם, שיניבו שפע מזון לפרותיכם והן יענו בהנבת שפע חלב שמן וטעים. להנאתכם אתם ולהנאת השותים אותו!" חייב אני בהבעת תודה לבוקרי נגבה הוותיקים שהואילן לספר לי בכתב ובע"פ על קורות העדר שלהם, על צרותיהם ועל מעט השמחות שזומנו להם עד עתה. כן מודה אני מקרב לב לבנימין לב, המדריך לבקר בלישכת לכיש, שהוראיל להילוות אלי בביקורי נגבה וצייד אותי בטבלאות ובסיכומים שסייעו בידי להכין סקירה זו.

י. עצמון

יולי 1964

אותם הארץ? הנה מאיימת דווקא בזמן האחרון, עם גידול האוכלוסין ועם הרחבת צריכת תוצרי ענף הבקר, הסכנה של צימצום הייצור, וגוברת כעין השלמה עם הלך-רוח שאת החמאה והגבינה שנעלה על שולחנו נקבל מתנובת פרות דנמרק, הולנד או אמריקה. היש להשלים עם מגמה זו, אף במשקים שתנאיהם נוחים למדי לקיום ענף הבקר בהיקף הרבה יותר גדול מכפי שהינו כיום?

יודע אני יפה מה מנע בעבר, ומה מונע עדיין כרגע את היציאה למרחב בנגבה. לקראת חג היובל של 25 שנה אעז לבדר את אנשי נגבה בכללם, ובאופן מיוחד את חברי הבוקרים, הנאמנים לענף והחרדים לגורלו — "יהי רצון שיימצאו בקרב המחנה שלכם מת-

ייצוא בקר-חלב מהולנד בשנת 1963

בשנת 1963 הוצאו מהולנד 14,111 ראשי בקר, לעומת ייצוא של 9726 ראש ב-1962. העליה היתה איפוא ב-4385 ראשים.

מה שמדאיג את המגדלים בהולנד היא העובדה, שתוספת זו ביצוא הושגה מהמשלוחים לארצות השוק האירופי בעיקר ולעומת זה התבלטה ירידה ב-495 ראשים ביצוא לכל שאר הארצות. הייצוא של בקר שחור-לבן רשום בספר העדר, הסתכם בשנת 1963 ב-8643 ראשים, לעומת 5356 ראשים בשנת 1962. מפליאה היא הירידה הגדולה בייצוא ממחוז פריזלנד: בשנת 1963 נשלחו מפריזלנד 174 ראשים בלבד, לעומת 3679 מנורד-הולנד.

הייצוא לארצות השונות

מס' ראשים	הארץ	מס' ראשים	הארץ
100	הונג קונג	7221	איטליה
47	ישראל (?)	3377	צרפת
33	בריטניה הגדולה	1151	גרמניה
28	בלגיה	358	מרוקו
27	צ'ילי	251	קפריסין
19	יוגוסלביה	221	טוניס
29	דנמרק	217	ירדן
16	לוב	207	רוסיה
13	דרום אפריקה	206	טורקיה
12	ארגנטינה	189	ספרד
7	בראזיל	109	לוקסנבורג
6	לבנון	102	סוריה
4	קובייט	60	פרס
1	אלג'יר	55	פולניה
		45	פורטוגל

הועתק מ"קוירסטמבווקר" 8.5.64
נ"י א. ש.